tijdschrift voor sociologie

IS DE ACTIEVE SPORTBEOEFENING IN VLAANDEREN GEDEMOCRATISEERD? OVER DE SOCIALE GELAAGDHEID VAN DE SPORTDEELNAME GEDURENDE DE PERIODE 1969 - 1999 (1)

Jeroen Scheerder, Bart Vanreusel, Marijke Taks & Roland Renson

1. INLEIDING

> "Je pense que l'on peut, sans trop faire violence à la réalité, considérer l'ensemble des pratiques et des consommations sportives offertes aux agents sociaux, rugby, football, natation, athlétisme, tennis ou golf, comme une offre destinée à rencontrer une certaine demande sociale." *(Bourdieu, 1978a: 17)*

Het onderzoek naar de sociale stratificatie van de vrijetijdsbesteding kent een zekere traditie. Reeds meer dan een eeuw geleden, lanceerde Veblen (1953[1899]) het begrip 'conspicious consumption' om een bijtende kritiek te leveren op het ostentatieve vrijetijdsgedrag van de nietsdoende klasse van de industriëlen, de zogenaamde 'nieuwe rijken' van de Belle Epoque. Latere sociologische klassiekers zoals de *Middletown*-studies van Lynd en Lynd (1929, 1937), alsook *The social life of a modern community* (Warner & Lunt, 1941) en *Leisure* (Lundberg e.a., 1969) gaven aan dat onder meer de vrijetijdsbesteding sociaal-hiërarchisch gestructureerd en gedifferentieerd is. Ook in het kinesiologische wetenschapsdomein (2) vindt het onderzoek naar de gelaagdheid van de participatie, i.c. actieve sportdeelname, bijval. Zeker vanaf de jaren zestig hebben een reeks studies de sociale stratificatie van de sport, alsook de hieraan verbonden sociale statussymboliek op het sportsociologische voorplan ge-

plaatst (zie bijvoorbeeld Lüschen, 1963, 1969; Loy, 1969; Gruneau, 1975; Yiannakis, 1975; Renson, 1976; Bourdieu, 1978b; 1991; Vanreusel e.a., 1994; Taks e.a., 1995). Telkens werd duidelijk aangetoond dat ook de sportbeoefening, als een specifieke vorm van vrijetijdsbesteding, sociaal gestratifieerd is en doordrongen van een status-connotatie.

De onderzoeksvraag die voorligt, is of er met de huidige socio-culturele veranderingen op maatschappelijk niveau - waaronder: de toegenomen welvaart, de individualiseringstrend, de vergrijzing, het gestegen opleidingsniveau, het groeiende belang van vrijetijdsactiviteiten, de (her)verdeling van de vrije tijd en beschikbare sporttijd, de 'versporting' van de samenleving (cfr. Crum, 1991), … - nog steeds sprake is van een sociale gelaagdheid in de sportpraktijk. Immers, niet alleen de samenleving waarin het sportgebeuren gedijt, ook de sport zelf is een cultuur in beweging (Scheerder, 2000; Vanreusel & Scheerder, 2000). Leiden de maatschappelijke verschuivingen tot een meer 'gedemocratiseerde sportbeoefening'? En sporten bijgevolg de verschillende bevolkingslagen nu op een gelijk(w)aardige manier? Hoewel meer en meer studies aantonen dat de actieve sportdeelname nog steeds blijft toenemen, betekent dit niet noodzakelijk dat deze vorm van vrijetijdsparticipatie thans in gelijke mate voorkomt onder de verschillende sociale strata. Juist omdat algemeen aangenomen wordt dat sportdeelname een van de meest gepopulariseerde cultuurvormen is - zozeer zelfs dat van een bewegingscultureel universalisme gesproken kan worden, kan onderzoek naar de sociale gelaagdheid van de sport een relevante bijdrage leveren tot de studie van de leef- en lijfstijl van diverse cultuurgroepen.

2. SITUERING EN OPZET VAN HET ONDERZOEK

2.1. Situering van het onderzoek

Sinds 1968 wordt aan de Faculteit Lichamelijke Opvoeding en Kinesitherapie (FLOK) van de KULeuven onderzoek verricht naar de sportieve vrijetijd van jongeren en hun ouders. Deze studie werd op vier tijdstippen - 1969, 1979, 1989 en 1999 - uitgevoerd op een representatieve groep leerlingen uit het lager en secundair onderwijs in Vlaanderen. Alleen anno 1969 werden enkel eerstejaars uit het secundair onderwijs, doch verspreid over België in plaats van over Vlaanderen, in de steekproef opgenomen. De verzamelde gegevens hebben betrekking op zowel de actieve sportbeoefening als op de sociale achtergrond van de bevraagde jongeren en hun ouders. Bij elk van de vier meetpunten geschiedde het onderzoek door middel van een gestandaardiseerde vragenlijst (Renson, 1973), zodat telkens op een identieke wijze informatie ingewonnen kon worden. De vragenlijsten werden thuis tezamen met de ouder(s) ingevuld en bij inzameling via individuele controle-interviews met de leerlingen overlopen en waar nodig aangevuld. Op die manier is het thans mogelijk het sportgedrag van onder meer de volwassenen te vergelijken over een periode van dertig jaar.

Aan de hand van een tweetrapssteekproef werden de vier steekproeven telkens proportioneel gestratifieerd, en dit op basis van de schoolbevolking per geslacht, per provincie, per onderwijsniveau, per onderwijsnet en per onderwijsvorm (3). Er werd eveneens rekening gehouden met de graad van verstedelijking van de gemeenten waarin de scholen gelokaliseerd zijn. Opdat een representatieve steekproef getrokken kon worden, werd de medewerking gevraagd van het Departement Onderwijs van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, de Raad voor het Gemeenschapsonderwijs (RAGO) en het Vlaams Secretariaat van het Katholiek Onderwijs (VSKO).

2.2. Situering van de gegevens

Voor de gegevens van 1969 wordt een beroep gedaan op de *Leuvense Groeistudie over Belgische Jongens* (Ostyn e.a., 1980). Deze studie was een gemengd longitudinaal onderzoek bij meer dan 21.000 twaalf- tot negentienjarige Belgische schoolgaande jongens en hun ouders. De gegevens uit 1979 zijn afkomstig uit de *Leuvense Groeistudie over Vlaamse Meisjes* (Simons e.a., 1990). Deze studie was een transversaal onderzoek bij ongeveer 10.000 zes- tot achttienjarige Vlaamse schoolgaande meisjes en werd analoog aan de jongensstudie van 1969 opgezet. In 1989 werd het onderzoeksproject *Studie over de Bewegingsactiviteiten van de Vlaamse Bevolking anno 1989* (SBV'89) uitgevoerd. Bijna 4.000 zes- tot achttienjarige jongens en meisjes werden in het onderzoek opgenomen (Taks e.a., 1991). In 1999 tenslotte, werd van start gegaan met de *Studie over de Bewegingsactiviteiten in Vlaanderen anno 1999* (SBV'99). Ruim 5.000 zes- tot achttienjarige leerlingen werden in deze studie schriftelijk bevraagd. Centraal in het studieproject van 1999 staat het onderzoek naar de sociale veranderingen in sportdeelname over een periode van dertig jaar, en dit bij zes- tot achttienjarigen én hun ouders in Vlaanderen. De gegevens over 1999 werden gerapporteerd door Scheerder en Vanreusel (2002a, in press); de volledige tijdstrendanalyse 1969-1999 kan men terugvinden in Scheerder e.a. (2002, in press).

2.3. Samenstelling van de onderzochte groep volwassenen

De resultaten in deze bijdrage hebben betrekking op de ouders van de in de diverse steekproeven opgenomen kinderen (4). In het totaal werden voor de vier verschillende meetpunten de gegevens van 22.994 mannen en 22.963 vrouwen verzameld. De gemiddelde leeftijd op het moment van de bevraging was voor de mannen 41,5 jaar, voor de vrouwen was dit iets meer dan 39 jaar (zie tabel 1).

Tabel 1. Respons- en leeftijdskarakteristieken van de ondervraagde volwassenen in 1969, 1979, 1989 en 1999

	1969	1979	1989	1999
Ouders van	Jongens uit het 1ste jaar secundair onderwijs in België	Meisjes uit het 1ste jaar lager tot het 6de jaar secundair onderwijs in Vlaanderen	Jongens en meisjes uit het 1ste jaar lager tot het 6de jaar secundair onderwijs in Vlaanderen	Jongens en meisjes uit het 1ste jaar lager tot het 6de jaar secundair onderwijs in Vlaanderen
Respons-ratio vragenlijsten	89%	89%	81%	71%
N mannen	3.806	9.698	4.312	5.178
Gemiddelde leeftijd	44	42	40	40
SD leeftijd	*	7.39	6.47	5.51
Min. Leeftijd	30	23	23	24
Max. leeftijd	65	78	73	72
N vrouwen	3.775	9.698	4.312	5.178
Gemiddelde leeftijd	42	39	38	38
SD leeftijd	*	6.97	5.95	4.96
Min. Leeftijd	30	19	22	22
Max. leeftijd	65	77	66	61

* niet bekend

Door de aard van de steekproefsamenstelling kunnen de gegevens niet zonder meer aanleiding geven tot veralgemeende uitspraken over 'de volwassenen in Vlaanderen'. De resultaten van de sportbeoefening blijven immers beperkt tot specifieke groepen van meestal gehuwde, samenwonende of gescheiden mannen en vrouwen die ofwel een zoon hebben in het eerste jaar van het secundair onderwijs (voor de data van 1969), ofwel een dochter tussen zes en achttien jaar (voor de data van 1979), ofwel een zoon of een dochter tussen zes en achttien jaar (voor de data van 1989 en 1999).

2.4. Omschrijving en bevraging van de begrippen 'actieve sportbeoefening' en 'democratisering van de actieve sportbeoefening'

Om een beeld te krijgen over de sportiviteit bij volwassenen in Vlaanderen werd nagegaan in welke mate, vanaf welke leeftijd en tot welke leeftijd zij, zowel vroeger als nu, sportief actief waren/zijn, welke en hoeveel sporttakken zij beoefen(d)en, en in welke organisatorische context zij deze sporttakken beoefen(d)en. Voor elk van deze variabelen wordt de sociale gelaagdheid geanalyseerd en geïnterpreteerd.

Als criterium voor sportbeoefening werd gesteld dat voor de volwassenen in het onderzoek de sportactiviteit voldoende fysieke inspanning moet vergen en in een sportieve context moet plaatshebben, bijvoorbeeld in sportieve kledij. Bijgevolg worden sportieve activiteiten zoals jokari en petanque in deze studie niet als sportbeoefening opgenomen, terwijl sportieve recreatievormen als wandelen en fietsen wel in aanmerking komen indien zij aan de vooropgestelde criteria voldoen (Renson, 1973).

De democratisering van de actieve sportbeoefening slaat op het gegeven dat de sportpraktijk, namelijk de sportdeelname, de sportdiversiteit en de sporttakvoorkeur, niet langer meer gebonden is aan het behoren tot een bepaalde sociale klasse - hier geoperationaliseerd als opleiding, beroep en verstedelijkingsgraad - terwijl dit in het verleden wel het geval was. De onderzoeksresultaten uit 1969, 1979 en 1989 hebben bijvoorbeeld duidelijk aangetoond dat de sportpraktijk gecorreleerd is met de socio-economische statuspositie. De vraag naar democratisering impliceert aldus een verwijzing naar een situatie in het verleden en een situatie nu.

2.5. Bevraging van de sociale gelaagdheid

De stratificatie van de sportdeelname in Vlaanderen wordt in deze studie geoperationaliseerd door middel van drie sociale variabelen: het opleidingsniveau, de beroepsstatus en de graad van verstedelijking. Voor de beroepsstatus hanteren we de classificatiemethode van Cliquet (1963); de verstedelijkingsgraad wordt geoperationaliseerd volgens de typologie van De Block e.a. (1967) (5). Om na te gaan of sporttakken in meer of mindere mate voorkomen volgens deze drie sociale structuurelementen, wordt per sport een stratificatieindex berekend volgens de methode van Lüschen (1963). Deze sportspecifieke index wordt vervolgens vergeleken met een algemene stratificatieindex. Sporttakken waarvan de sportspecifieke index hoger scoort dan de algemene index, worden dus meer beoefend door hiërarchisch hoger gepositioneerde sociale groepen, et vice versa.

Voor wat de beroepsclassificatie en de stratificatiemethode betreft, wordt in dit onderzoek gebruik gemaakt van meetinstrumenten uit de jaren zestig die mogelijk niet meer volledig aan de huidige noden en vereisten van sociaal-wetenschappelijk onderzoek voldoen. Daartegenover staat wel dat dankzij deze onderzoeksmethodologie juist de vergelijkbaarheid over een langere periode mogelijk wordt. Een dergelijke verzameling en analyse van longitudinale onderzoeksgegevens is immers een zeldzaamheid binnen het sportsociologische onderzoek. Dus, juist omwille van de vergelijkbaarheid van de onderzoeksgegevens over de verschillende meetpunten blijven de classificatiemethode van Cliquet en de stratificatiemethode van Lüschen gehanteerd.

Veel meer dan vragen te stellen bij de aangewende instrumenten, kunnen kritische bedenkingen geformuleerd worden met betrekking tot het onderzoeksconcept. We bedoelen: óf een democratisering van de actieve sportbeoefening gedurende de laatste drie decennia heeft plaatsgevonden, is een relevante maar eveneens complexe onderzoeksvraag. Immers, de vraag naar de sociale mobiliteit van de sportpraktijk - zowel wat de deelname als de sporttakvoorkeur betreft - wordt in deze bijdrage enkel vanuit

de sportbeoefening zelf onderzocht. In het voorliggende onderzoek is de sportpraktijk immers als de afhankelijke variabele gedefinieerd. In de beschouwde onderzoeksperiode is echter eveneens de sociale klassenstructuur niet ongewijzigd gebleven. Zo wordt onze samenleving gekenmerkt door een afname van het aantal arbeiders en een toename van het aantal middenklassers. Dat een bepaalde sporttak stijgt op de sociale stratificatieladder zou bijgevolg even goed te wijten kunnen zijn aan de uitbreiding en nivellering van de middenklassen, dan wel - of eveneens - aan de stijging - lees: toegenomen waardering - van de algemene sportbeoefening binnen de sociale statushiërarchie. Op de vraagstelling die hierin verscholen zit, namelijk of bijvoorbeeld een lagere of een hogere bediende anno 2000 nog dezelfde statuspositie geniet als dertig jaar geleden, wordt in deze bijdrage echter geen antwoord gegeven. Het democratiseringsproces van de actieve sportbeoefening kan niet volledig los van de wijziging van de stratificatiestructuur beschouwd worden daar deze laatste een invloed uitoefent op vormen van participatie, waaronder de vrijetijdsbesteding. Maar om deze vraag te beantwoorden zijn onderzoeksgegevens van heel andere aard vereist, die in het voorliggende onderzoek niet verzameld werden. Het bevragen van bijvoorbeeld de intergenerationele verschuiving van de sociale klasse, i.c. de sociale positie van het kind in relatie tot de sociale herkomst van de ouders, zou hierin kunnen bijdragen, doch stoot op moeilijkheden in de praktische uitwerking. Dit vereist immers dat zowel de sociale klassenpositie van bijvoorbeeld de vader met inbegrip van zijn sportpraktijk, alsook de sociale klassenpositie van bijvoorbeeld de zoon inclusief zijn sportpraxis gekend zijn.

De stratificatietechniek van Lüschen alsook het berekenen van correlaties tussen de plaats die een sporttak op de statusrangorde inneemt op tijdstip t_1 en de plaats binnen die rangorde op t_2 kunnen beide gedeeltelijk de vraag naar democratisering van de sportbeoefening beantwoorden. De zorg om een optimale vergelijkbaarheid van de onderzoeksgegevens en het gebrek aan een meer verfijnd onderzoeksinstrument vanuit de literatuur verklaren waarom mogelijk minder accurate technieken hier toch aangewend worden.

3. DE ACTIEVE SPORTDEELNAME

Voorafgaand aan de resultaten van de sociale gelaagdheid van de sportbeoefening in Vlaanderen, worden een aantal algemene sportparticipatieontwikkelingen van de onderzochte groep volwassenen in kaart gebracht en besproken.

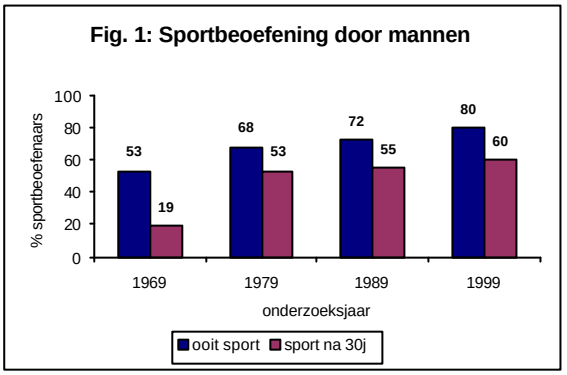
3.1. Algemene (non-)participatie in sportactiviteiten

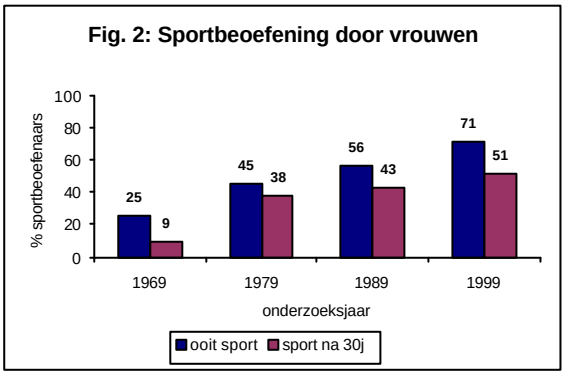
Eerst en vooral blijkt het aantal mannen en vrouwen dat ooit sport beoefende beduidend gestegen gedurende de laatste drie decennia (figuren 1 en 2). Waar in 1969 nog maar amper iets meer dan de helft van de mannen en slechts een kwart van de vrou-

wen ooit sportief actief waren, zijn deze aantallen anno 1999 lineair toegenomen tot respectievelijk een kleine 80 procent bij de mannen en iets meer dan 70 procent bij de vrouwen. Opvallend is dus dat de vrouwen in een zelfde tijdsperiode een veel grotere progressie gemaakt hebben dan de mannen.

Ook de sportdeelname na dertigjarige leeftijd is zowel bij de mannen als bij de vrouwen spectaculair gestegen. Van net geen 20 procent bij de mannen en net geen 10 procent bij de vrouwen in 1969 tot respectievelijk bijna 60 procent en iets meer dan 50 procent in 1999.

Figuren 1 en 2. Algemene sportparticipatie in 1969, 1979, 1989 en 1999, onafhankelijk van het organisatieniveau

Het is bovendien opmerkelijk dat zowel voor de 'sportbeoefening ooit' als voor de 'sportbeoefening na dertig jaar', de grootste toename zich telkens situeert tussen 1969 en 1979. De evolutie tussen 1979 en 1989 enerzijds en deze tussen 1989 en 1999 anderzijds duiden eerder op een afvlakking, doch geen stagnatie. De verklaring hiervoor zijn wellicht de talrijke sensibiliseringsacties in het kader van het *Sport voor Allen*-beleid, dat vooral gedurende de jaren zeventig haar hoogtepunt bereikte. Voor de vrouwen echter, is eveneens een sterke toename vast te stellen tussen 1989 en 1999, zeker voor de ooit beoefende sport. Hieruit kunnen we afleiden dat ondanks

een afvlakkingtendens, het verschil inzake sportdeelname tussen mannen en vrouwen steeds kleiner wordt. Gedurende de laatste twee decennia heeft de sportdeelname zich aldus gestabiliseerd, doch is in deze periode gepaard gegaan met verschuivingen in participatie bij diverse sociale groepen, op de eerste plaats tussen mannen en vrouwen (zie ook Scheerder & Vanreusel, 2002b, in press).

3.2. Sportvoorkeur

Wanneer we het aantal participanten over de diverse sportdisciplines bekijken, dan blijft voetbal gedurende drie decennia lang de onbetwistbare nummer één bij de mannen (tabel 2). Na voetbal komen typische recreatiesporten, i.c. fietsen, joggen en zwemmen. Hoewel zwemmen een populaire sport blijft, wordt het in 1999 voor de eerste maal van de tweede plaats verstoten.

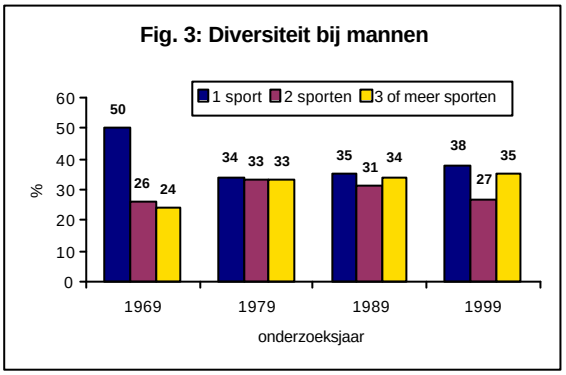
Bij de vrouwen is zwemmen daarentegen opnieuw de meest beoefende sport, vóór gymnastiek en turnen (tabel 3). De grote nieuwkomer hier is echter aerobics, dat zich voor de eerste maal duidelijk weet te profileren ten aanzien van andere conditionele en dansante bewegingsvormen. Zowel bij de mannen als bij de vrouwen is tennis de vijfde voorkeursport. Tennis, zwemmen en fietsen zijn bovendien de enige sporttakken die bij de beide geslachten de voorbije dertig jaar steeds bij de vijf meest beoefende sportdisciplines gerangschikt kunnen worden.

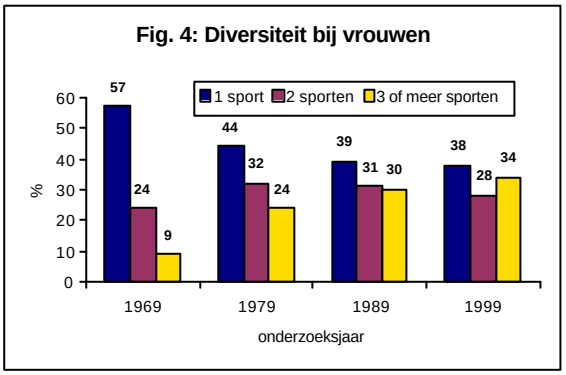
Opmerkelijk is dat het Vlaamse sportlandschap zich steeds verder 'versplintert' of ook: uitkristalliseert. Daarmee willen we aangeven dat steeds meer sportdisciplines met een representatief aantal deelnemers nu als een zelfstandige sporttak in de ranglijsten opduiken. Dit is een empirische ondersteuning van het reeds eerder besproken bewegingscultureel universalisme.

3.3. Sportdiversiteit

Niet enkel het aantal sportparticipanten, doch eveneens het aantal verschillende beoefende sportdisciplines per beoefenaar is over de beschouwde tijdsperiode toegenomen (figuren 3 en 4). Waar in 1969 nog de helft van de sportieve mannen één sport beoefende en nauwelijks een kwart van hen drie of meerdere sporten, zijn deze aantallen anno 1999 geëvolueerd tot respectievelijk 38 procent en 35 procent. Voor de sportieve vrouwen zijn een gelijkaardige trend en vergelijkbare cijfers waar te nemen. Hier is wel het percentage sportdeelnemers met één sport sterker afgenomen tussen 1969 en 1999 dan bij de mannen.

Figuren 3 en 4. Diversiteit van de sportkeuze in 1969, 1979, 1989 en 1999, in percentages van de sportieve populatie

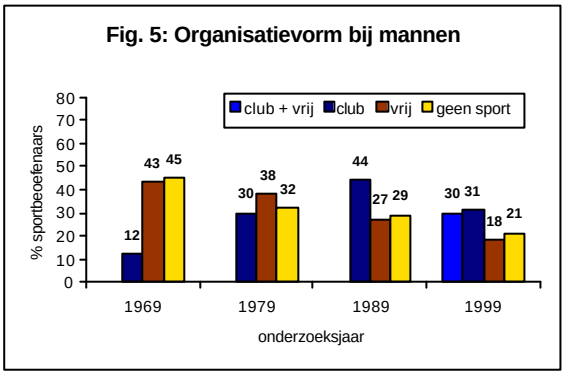

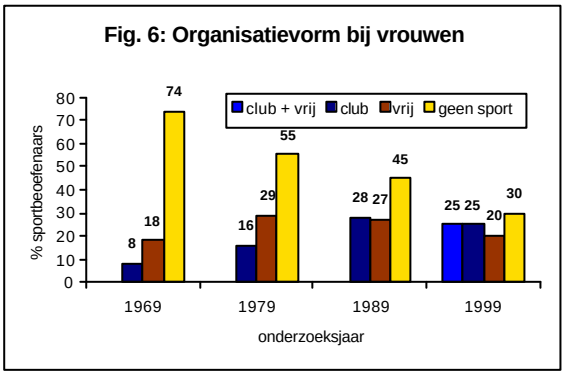

3.4. Organisatievorm van de sportbeoefening

Zowel mannen als vrouwen doen sinds 1969 steeds meer in een georganiseerde vorm aan sport (figuren 5 en 6). Desalniettemin blijkt anno 1999 ook de ongeorganiseerde sportbeoefening ongemeen populair. Dit valt te verklaren doordat op het einde van de jaren negentig zowel bij de mannen als bij de vrouwen evenveel mensen in clubverband hun sport beoefenen als mensen die dat zowel in club- als vrij verband doen. Er zijn dus per geslacht evenveel 'combi-sporters' (6) als typische 'clubsporters'. Typische, populaire clubsporten (7) gedurende de laatste twee decennia zijn: judo, voetbal, basketbal en turnen. Typische populaire vrije sporten (8) tijdens deze tijdsperiode zijn aan de andere kant: fietsen, joggen, zwemmen, wandelen, mountainbiken, skiën en squash. Met uitzondering van het (zaal)voetbal en het volleybal zijn teamsporten beduidend minder populair na de leeftijd van dertig (zie ook Scheerder e.a., 2000; 2000c; 2001d). (Inter)individuele (9) en fitnesssporten genieten bijgevolg steeds meer de voorkeur vanaf deze leeftijd.

Figuren 5 en 6. Organisatievorm van de 'sportbeoefening ooit' in 1969, 1979, 1989 en 1999, in percentages van de totale populatie

4. DE SOCIALE GELAAGDHEID VAN DE ACTIEVE SPORTBEOEFENING

4.1. Algemene verschuivingen in de sociale gelaagdheid

Om een beeld te krijgen van de sociale gelaagdheid betreffende de sportbeoefening in Vlaanderen wordt de relatie onderzocht tussen de sportdeelname enerzijds en de sociale herkomst anderzijds. Zo wordt nagegaan of er een verband bestaat tussen de (non-)participatie in sportactiviteiten, de sportdiversiteit en de sportvoorkeur aan de ene kant, en het opleidingsniveau, de socio-professionele status en de urbanisatiegraad aan de andere kant. Voor de sportdiversiteit en de sportvoorkeur zullen hier enkel de relatie tot de socio-professionele status geanalyseerd en geïnterpreteerd worden.

Vooreerst is duidelijk dat er verschuivingen optreden tussen 1969 en 1999 met betrekking tot de drie onderzochte sociale structuurelementen. Wanneer 1969 als referentiejaar beschouwd wordt, stellen we vast dat er zich gelijkaardige wijzigingen voordoen bij mannen en bij vrouwen. Zo is de algemene socio-educatieve status in deze periode gestegen, doch het laatste decennium iets teruggevallen. Wel dient opgemerkt dat het studieniveau bij de vrouwen veel sterker dan bij de mannen is toegenomen. De algemene socio-professionele status is over de ganse lijn beduidend opgeklommen, terwijl de algemene urbanisatiegraad daarentegen sterk gedaald is. We kunnen dus stellen dat over een tijdsperiode van dertig jaar meer Vlaamse volwassenen hoger opgeleid zijn, een hogere beroepsstatus genieten en dat zij in meer rurale gebieden gaan wonen zijn.

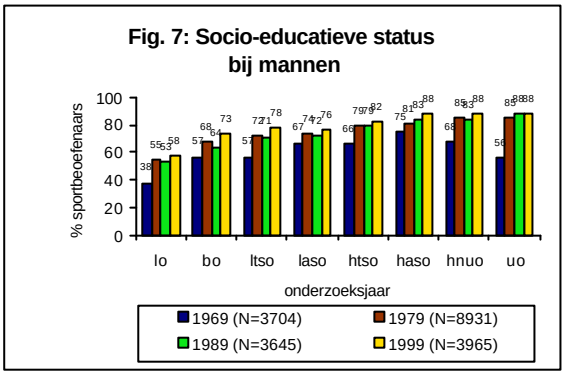
4.2. Sociale gelaagdheid van de (non)-participatie in sportactiviteiten

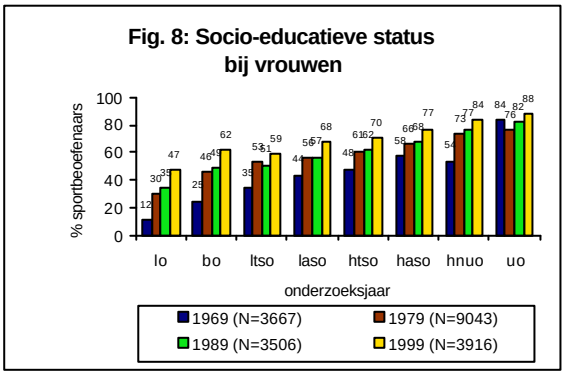
Met uitzondering van twee sociale categorieën bij de mannen is duidelijk dat elke socio-educatieve, socio-professionele en verstedelijkingscategorie in 1999 het hoogst scoort voor sportdeelname, en dit zowel bij mannen als bij vrouwen (figuren 7 tot en met 12). Over de ganse lijn boeken de vrouwen een grotere winst dan de mannen. Deze inhaaltendens geldt eveneens voor bijna alle lagere sociale categorieën bij zowel mannen als vrouwen. Zo maken mannelijke sportievelingen met een diploma lager technisch secundair onderwijs na 1969 een vooruitgang van meer dan 20 procent. Bij de vrouwen gaan gediplomeerden uit het beroepsonderwijs er het sterkst op vooruit (plus 37 procent). Socio-professioneel maken halfgeschoolde arbeiders en ondergeschikte bedienden de grootste deelnameprogressie (elk plus 28 procent), bij de vrouwen zijn dit de ongeschoolde arbeidsters (meer dan 50 procent). Wel dient te worden benadrukt dat de gegevens van de vrouwen betreffende de socio-professionele status voor 1969, 1979 en 1989 gebaseerd zijn op het beroep van de vader, terwijl dit voor 1999 het beroep van de moeder zelf is.

Hoewel de sportdeelname voor elke categorie dus verder toeneemt en er sprake is van een inhaalbeweging door de lagere sociale niveaus en door vrouwen, blijven er ook na

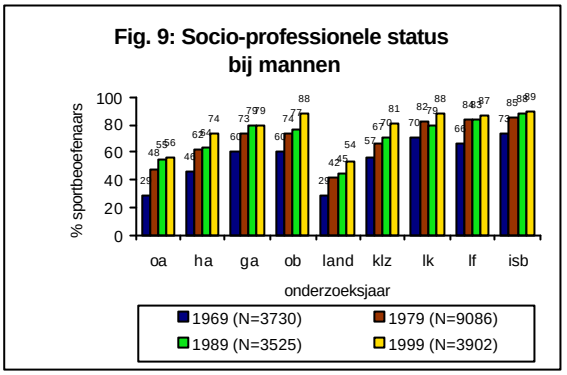
dertig jaar significante verschillen bestaan in functie van opleiding ($\chi^2_{\text{test for trend men}}$ = 142.6; p<0.0001; $\chi^2_{\text{test for trend women}}$ = 223.2; p<0.0001), beroep ($\chi^2_{\text{test for trend men}}$ = 85.90; p<0.0001; $\chi^2_{\text{test for trend women}}$ = 144.0; p<0.0001), urbanisatiegraad ($\chi^2_{\text{test for trend women}}$ = 15.12; p=0.0001) en geslacht (χ^2 = 91.21; p<0.0001; df=1). De sportparticipatie neemt dus nog steeds toe met een stijgende socio-educatieve, socio-professionele en socio-geografische status. Alleen voor de graad van verstedelijking blijkt - althans bij de mannen ($\chi^2_{\text{test for trend men}}$ = 1.185; NS) - de sportparticipatie volledig geëgaliseerd voor de verschillende urbanisatieclassificaties. Waar bij de mannen voor de middelhoog en hoog opgeleiden en de middelhoge en hoge beroepen een vervlakking, en dus een participatie-egalisering plaatsvindt, is dit bij de vrouwen duidelijk (nog) niet het geval.

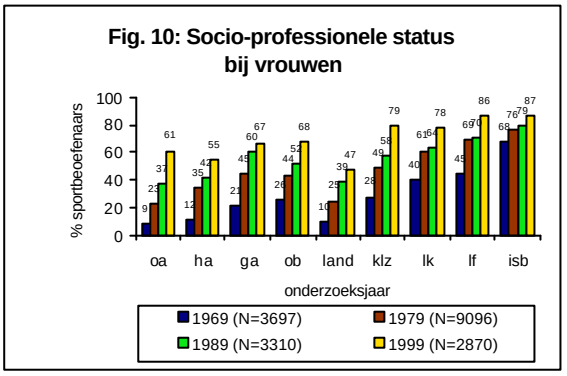
Figuren 7 en 8. Percentage sportbeoefenaars volgens de socio-educatieve status in 1969, 1979, 1989 en 1999

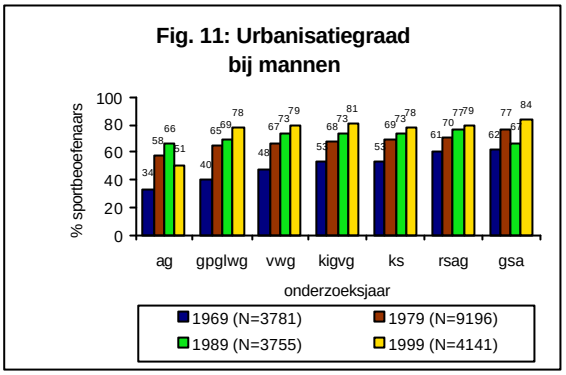

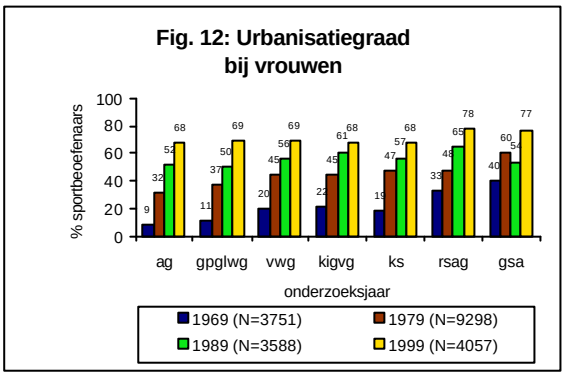
Figuren 9 en 10. Percentage sportbeoefenaars volgens de socio-professionele status in 1969, 1979, 1989 en 1999

Figuren 11 en 12. Percentage sportbeoefenaars volgens de urbanisatiegraad in 1969, 1979, 1989 en 1999

4.3. Sociale gelaagdheid van de sportdiversiteit

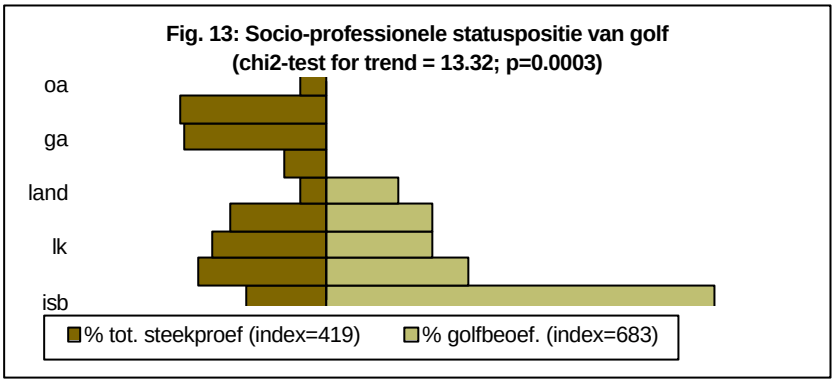
Ook de diversiteit van de sportbeoefening vertoont een sociaal gelaagd profiel, en dit zowel in 1969, 1979, 1989 en 1999 (tabellen 4 en 5). Dus, ondanks de toegenomen sportdiversiteit (supra), manifesteren zich ook hier verschillen naargelang de socio-professionele status. In 1969 beperkten 76 procent van de sportbeoefenende ongeschoolde arbeiders zich tot één sport, terwijl dit slechts iets minder dan 30 procent bedroeg voor de leidinggevende functies en de intellectuele en socio-economische bovenlaag. Anno 1999 scoren deze beroepsklassen respectievelijk 54 procent, 25 procent en 24 procent. Ook hier hebben de hogere beroepsklassen aldus een beduidend kleinere vooruitgang geboekt. Desalniettemin vertonen arbeiders de voorbije dertig jaar een minder divers sportpatroon dan bedienden. Inzake sportdiversiteit zijn in 1999 de verschillen tussen mannen en vrouwen dan weer tot nihil herleid.

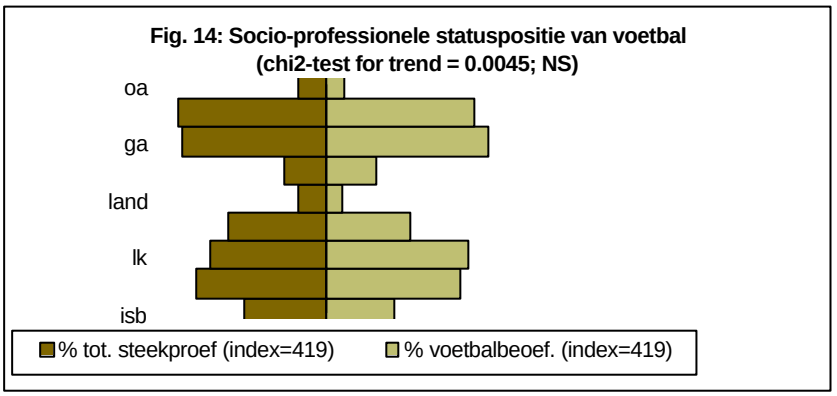
4.4. Sociale gelaagdheid van de sportvoorkeur

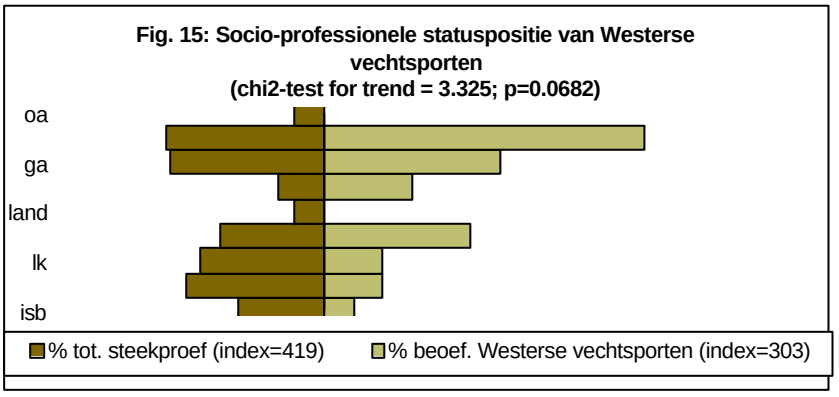
Na een analyse van de sociale stratificatie van de sportbeoefening in het algemeen, kan nu eveneens de gelaagdheid van de deelname aan afzonderlijke sportdisciplines nader bekeken en geïnterpreteerd worden. Om uitspraken te doen over de stratificatie van de sportbeoefening in functie van de specifieke sportvoorkeur, wordt gebruik gemaakt van een algemene en een sportgebonden stratificatieindex (supra). De algemene indexwaarde van de totale steekproef is voor de gegevens van 1969 en 1979 omzeggens gelijk, namelijk 335 en 333 bij de mannen en 343 en 333 bij de vrouwen. Deze algemene indices zijn in 1989 en 1999 toegenomen tot 383 en 419 bij de mannen en tot 383 en 471 bij de vrouwen. Zoals eerder gesteld, wijst dit op een algemene toename van de socio-professionele status bij zowel mannen als vrouwen gedurende de laatste twintig jaar.

Wanneer de sportgerelateerde stratificatieindex hoger ligt dan de algemene index, dan betekent dit dat een groter percentage van de beoefenaars van deze welbepaalde sporttak zich in een hoger beroepsniveau bevindt dan de globale steekproef. Is de specifieke index daarentegen kleiner dan de algemene index, dan wil dit zeggen dat de participanten van een welbepaalde sport sterker vertegenwoordigd zijn in de lagere beroepsklassen. We kunnen ter verduidelijking deze werkwijze grafisch voorstellen door de spreiding van de verschillende strata in een totemfiguur op te nemen (figuren 13, 14 en 15).

Figuren 13, 14 en 15. Algemene stratificatieindex versus sportstratificatieindex anno 1999 bij mannen: golf, voetbal en Westerse vechtsporten (10)

In de hier weergegeven figuren geven we voor de mannen het voorbeeld van respectievelijk een 'hoge statussport', een 'gedemocratiseerde sport' en een 'lage statussport' volgens de sociale statushiërarchie van 1999, namelijk: golf ($\chi^2_{\text{test for trend}}$ = 13.32; p=0.0003), voetbal ($\chi^2_{\text{test for trend}}$ = 0.0045; NS) en Westerse gevechtssporten ($\chi^2_{\text{test for trend}}$ = 3.325; p=0.0682) (11). Links op de totemfiguur wordt de procentuele verdeling van de totale steekproef per beroepsklasse afgebeeld, rechts volgt dan de sportspecifieke procentuele verdeling van het aantal beoefenaars, eveneens per beroepsklasse.

Hoewel het aantal sporttakken over de beschouwde periode toeneemt, blijft het aantal sporttakken dat onder de indexwaarde van de algemene steekproef ligt eerder beperkt (tabellen 6 en 7; figuren 16 en 17). Sporters met een laag beroepsniveau beschikken aldus over een miniem sportvoorkeurpatroon. De socio-professionele bovenlaag daarentegen kiest uit een veel bredere waaier aan sporten. Deze tendensen kwamen reeds tot uiting bij de sportdiversiteit (supra). Hengelen, body-building, motorsport, boogschieten en boksen zijn voor de voorbije drie decennia voorbeelden van sportdisciplines die doorgaans eerder door de laagste beroepsklassen beoefend worden. Hengelen komt in deze categorie ook bij de vrouwen voor, naast sporten als (zaal-)voetbal en handbal. Deze sporten hebben hun verwantschap met de arbeiderscultuur dus niet verloren. Tussen 1969 en 1999 zijn typische hoge statussporten bij de mannen: veldhockey (12), zeilen, golf, schermen, bergsport en squash. Voor de vrouwen komen hier nog windsurfen, skiën, skeeleren (13) en tennis bij. Sporttakken die op de socio-professionele ladder van de mannen de voorbije dertig jaar opklommen, zijn bijna uitsluitend balsporten: handbal, volleybal en basketbal. Bij de vrouwen vinden we dit patroon niet terug, maar zijn het zeilen en atletiek die de grootste sprong opwaarts maken. Globaal genomen kunnen we echter stellen dat zowel de bovenlaag als de onderlaag van de socio-professionele statuspiramide zowel bij mannen als bij vrouwen redelijk constant gebleven zijn sinds 1969. De meeste en grootste verschuivingen spelen zich dan ook af in de socio-professionele middenlagen.

Tabel 6. Stratificatieindices van de sporttakken volgens de socio-professionele status bij mannelijke volwassenen in 1969 en 1999 (14)

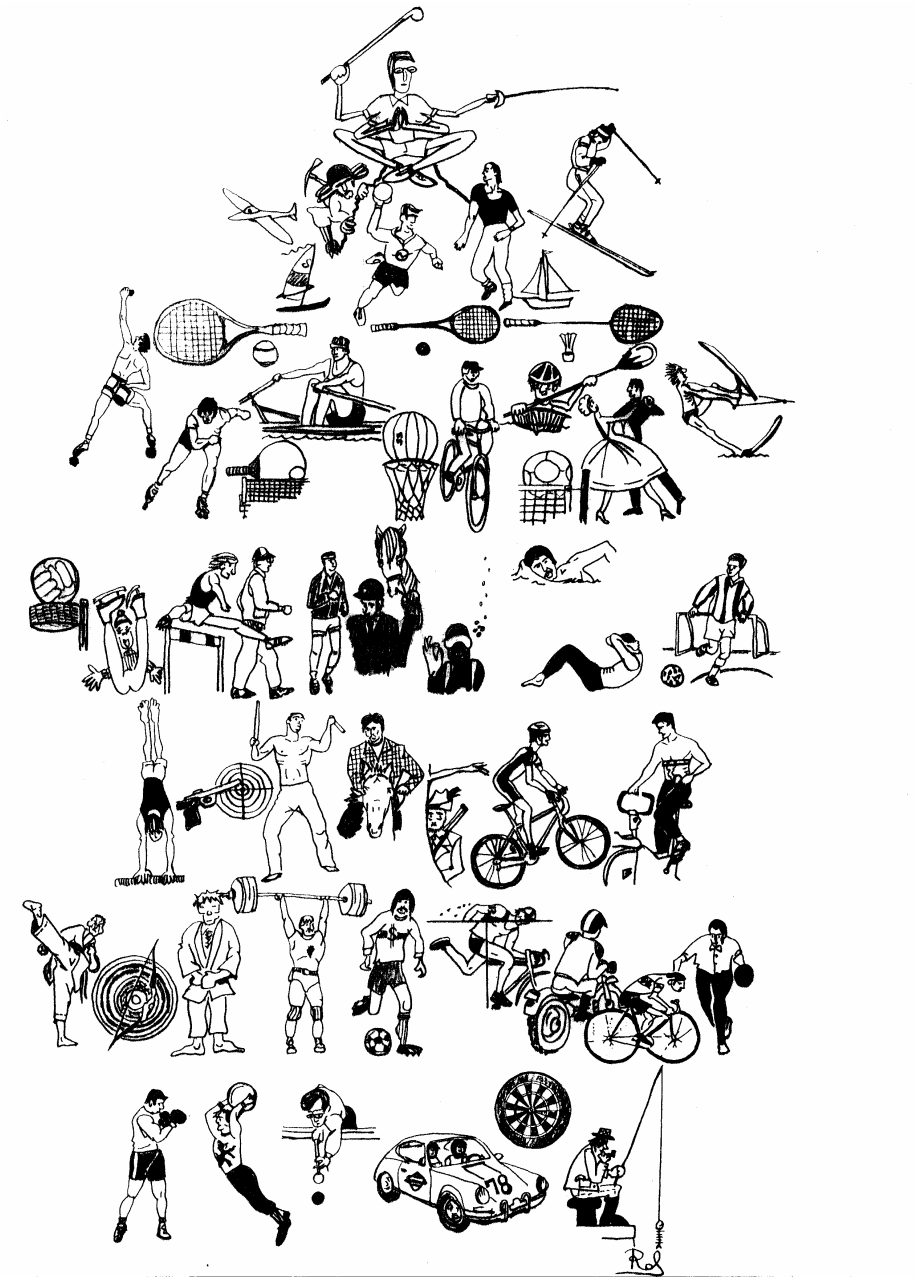
1969			1999		
Indexwaarde totale steekproef = 335			Indexwaarde totale steekproef = 419		
Rang	Sport	Index	Rang	Sport	Index
1	Skiën	667	1	Golf	683
2	Veldhockey	666	2	Schermen	667
3	Zeilen, waterskiën	656	3	Yoga	654
4	Tennis	651	4	Dansen	621
5	Zweefvliegen	631	5	Zeilen	600
6	Golf	577	6	Bergsport	592
7	Schermen	572	7	Handbal	591
8	Roeien, kajak	550	8	Windsurfen	587
9	Paardrijden	542	9	Squash	579
10	Bergbeklimmen, speleo	535	10	Sportvliegen	578
11	Ijs-, rolschaatsen	530	11	Skiën	577
12	Jagen	511	12	Tennis	570
13	Onderwatersport	484	13	Badminton	563
14	Tafeltennis	480	14	Skaten*	555
15	Schieten met vuurwapens	479	15	Volleybal	551
16	Badminton	471	16	Basketbal	541
17	Korfbal	463	17	Roeien	536
18	Boogschieten	457	18	Waterskiën	530
19	Zwemmen	455	19	Muurklimmen*	529
20	Basketbal	453	20	Fietsen	527
21	Fietsen, wandelen	444	21	Tafeltennis	525
22	Volleybal	434	22	Kajaksport	525
23	Turnen, yoga	407	23	Volksdansen	520
24	Atletiek	400	24	Paardansen	516
25	Handbal	394	25	Paardensport	507
26	Oosterse gevechtssporten	358	26	Figuurtraining	505
27	Voetbal	352	27	Wandelen	503
28	Kaatsen	298	28	Joggen	502
29	Hengelen	152	29	Zwemsport	494
			30	Korfbal	492
			31	Atletiek	487
			32	Zaal- en minivoetbal	484
			33	Schaatsen	480
			34	Onderwatersport	479
			35	Oosterse gevechtssporten	455
			36	Gymnastiek	448
			37	Schieten met vuurwapens	447
			38	Paardrijden	444

39	Fitness	433
40	Mountainbiken*	428
41	Jagen	420
42	Voetbal	419
43	Motorsport	417
44	Triatlon	413
45	Judo	403
46	Boogschieten	400
47	Gewichtsport	393
48	Bowling	383
49	Karate	381
50	Wielersport	370
51	Krachtbal	350
52	Hengelen	343
53	Westerse vechtsporten	303
54	Veldrijden	267

Figuur 16. De sociale statuspiramide van de sport volgens de socio-professionele status van Belgische mannen in 1969 (naar Renson, 1976: 437)

Figuur 17. De sociale statuspiramide van de sport volgens de socio-professionele status van Vlaamse mannen in 1999

Tabel 7. Stratificatieindices van de sporttakken volgens de socio-professionele status bij vrouwelijke volwassenen in 1969 en 1999

1969			1999		
Indexwaarde totale steekproef = 343			Indexwaarde totale steekproef = 471		
Rang	Sport	Index	Rang	Sport	Index
1	Zeilen, waterskiën	681	1	Windsurfen	677
2	Skiën	656	2	Skiën	655
3	Tennis	652	3	Zeilen	642
4	Veldhockey	621	4	Skaten*	640
5	Paardrijden	602	5	Onderwatersport	633
6	Tafeltennis	553	6	Volksdansen	592
7	Volleybal	547	7	Tennis	589
8	Ijs-, rolschaatsen	546	8	Squash	585
9	Fietsen, wandelen	542	9	Atletiek	568
10	Roeien, kajak	540	10	Yoga	562
11	Zwemmen	520	11	Dansen	560
12	Atletiek	477	12	Volleybal	555
13	Basketbal	475	13	Badminton	553
14	Badminton	466	14	Paardansen	552
15	Volksdansen, ballet	465	15	Tafeltennis	544
16	Turnen, yoga	449	16	Basketbal	543
17	Korfbal	387	17	Joggen	539
18	Handbal	333	18	Figuurtraining	537
			19	Zwemsport	537
			20	Gymnastiek	535
			21	Wandelen	535
			22	Aerobics	533
			23	Fietsen	522
			24	Fitness	522
			25	Mountainbiken*	520
			26	Karate	519
			27	Paardrijden	513
			28	Schaatsen	506
			29	Judo	497
			30	Korfbal	494
			31	Bergsport	479
			32	Oosterse vechtsporten	453
			33	Aquarobics*	416
			34	Wielersport	414
			35	Bowling	408
			36	Zaal- en minivoetbal	367
			37	Handbal	347
			38	Voetbal	335

Typische 'middenklassensporten' gedurende de voorbije drie decennia zijn: atletiek, gymnastiek, korfbal, badminton, tafeltennis, fitness, figuurtraining, fietsen, wandelen en zwemmen. Met uitzondering van atletiek en korfbal is deze lijst ook voor de vrouwelijke sporters van toepassing. Conditionele en recreatieve bewegingsvormen lijken dus voornamelijk bij de socio-professionele middenklassen in de smaak te vallen. Paardrijden, boogschieten, schaatsen (15), jagen en triatlon hebben heel wat van hun elitair karakter prijsgegeven (16). Jagen en triatlon kunnen bij de mannen bovendien als 'gedemocratiseerde sporttakken' aangeduid worden, daar ze steeds meer door alle socio-professionele lagen beoefend worden. Andere sporten die noch een hoge, noch een lage status genieten zijn voetbal en de Oosterse gevechtssporten. Deze twee door alle strata in gelijke mate beoefende sportdisciplines worden in 1999 aangevuld met motorsport en mountainbiken. Tezamen met het skaten en het muurklimmen is het mountainbiken evenwel een nieuwkomer. Sporttakken die door alle beroepsklassen in gelijke mate beoefend worden, verschillen bij de vrouwen voor elk decennium. Hier kan dus geen enkele sporttak als een typische 'democratische' sport worden aangeduid. De enige overeenkomst met de mannen zijn de Oosterse gevechtssporten, en dit voor de gegevens van 1999.

5. VERKLARINGEN VOOR DE SOCIALE GELAAGDHEID VAN DE ACTIEVE SPORTBEOEFENING

In wat nu volgt, gaan we op zoek naar mogelijke verklaringen voor de sociale gelaagdheid van de actieve sportbeoefening. We doen daarvoor zoveel mogelijk beroep op reeds in de literatuur voorgestelde theorieën en vullen deze aan met nieuwe invalshoeken. Er bestaan inderdaad heel wat modellen die de vastgestelde verschillen pogen te verklaren. Een aantal modellen focust daarbij op de gelaagdheid van de sporttakpreferentie; andere modellen bieden een verklaring voor de stratificatie van de actieve sportdeelname in het algemeen. De gelaagdheid van de specifieke sporttakken wordt in de literatuur geduid als zijnde zeer duidelijk verbonden aan voorkeuren en smaken, die op hun beurt geassocieerd kunnen worden met bepaalde klassenposities. De gelaagdheid van de sportdeelname in het algemeen is niet noodzakelijk (enkel) te herleiden tot een zaak van voorkeur. De algemene sportdeelnamestratificatie is veeleer gerelateerd aan een gelijke kansenproblematiek. Niet iedereen in onze samenleving geniet dezelfde mogelijkheden om in vergelijkbare mate gedurende de vrije tijd actief aan sport te kunnen deelnemen. Waar het in het eerste geval gaat om sociale verschillen, gaat het in het tweede om een vorm van sociale ongelijkheid.

Hoewel het onderzoek naar de relatie tussen sport en economie de laatste twee decennia volop in de belangstelling gekomen is, kan de gelaagdheid van de sporttakvoorkeur niet zozeer economisch-functioneel verklaard worden. Het geld-motief, meer bepaald de prijs van sporttakken, is niet afdoend bepalend voor de sociale stratificatie in sport. Van groter verklarend belang blijkt het in rekening brengen van de sociale herkomst en de verworven sociale capaciteiten van de participanten. Zo stelt Taks

(1994) dat de sportparticipatie voor omzeggens alle sporttakken een kwestie is van habitus. Slechts voor een aantal sporten is het een zaak van habitus én geld. Alleen voor golf blijkt het economische kapitaal een sine qua non. Een model dat de sociale gelaagdheid van de sportpraktijk tracht te verklaren vanuit sociaalculturele factoren, zoals het klassebewustzijn en aspecten van de levensstijl (waarden, normen, opvattingen, symbolen, …) dringt zich hier bijgevolg op. Bourdieu (1979) kan beschouwd worden als de vaandeldrager van deze sociaalculturele stroming. De actieve sportbeoefening is natuurlijk slechts één van de vele mogelijke gedragsvormen die een levensstijl kenmerken. Toch heeft Bourdieu het sportveld, of ook: *le champs sportif*, als volwaardig domein in zijn analyses opgenomen (1978a; 1978b; 1979: 140-141; 232-239; 1991). Het zijn op de eerste plaats Pociello (1984), Thomas (1981; 1987), Michon & Ohl (1989) en Ohl (1991; 2000) die de theorie van Bourdieu verder aangewend hebben om de sociale gelaagdheid in de sport te verklaren. Volgens Bourdieu (1978a) vormen de vrije tijd (als getransformeerde vorm van economisch kapitaal), het economisch kapitaal en het cultureel kapitaal de belangrijkste determinanten van de sociale gelaagdheid in de sport. Zoals hierboven reeds aangegeven, voldoen de mogelijke economische drempels echter niet om de hele sociale sportstratificatie te verklaren. Geld is dus belangrijk met betrekking tot de algemene sportdeelname, doch is niet afdoend bepalend in de sportvoorkeur. Hoewel Bourdieu een aantal 'dure' sporten onderscheidt, waaronder golf, skiën en zeilen, en daarmee aangeeft dat voor een aantal sporttakken de financiële kost overweegt, benadrukt hij de sociale, symbolische en ook de economische en fysieke baten van de sportbeoefening. Op dit punt koppelt Bourdieu de sporttakpreferentie aan de behoefte zich sociaal te kunnen distantiëren. Aan golf, skiën en tennis kende Bourdieu (1979: 18-19) bijvoorbeeld een sterke distinctieve functie toe die op de eerste plaats door de burgerij wordt aangewend. Ook in de voorliggende studie kunnen deze takken van sport als hoge statussporten aangeduid worden. Aan de andere kant beschrijft Bourdieu boksen en voetbal als uitgesproken lagere statussporten. In onze studie is dit het geval voor het boksen, terwijl voetbal als een gedemocratiseerde sport omschreven wordt.

Een stroming die nauw aansluit bij Bourdieu's theorie tracht de sociale gelaagdheid in de sport te verklaren door het sportsysteem te beschouwen als een 'symbolisch systeem', waarin de verschillende sporttakken dragers zijn van tekens die een uitdrukking zijn van de sociale wereld waarin sporters leven. Vanuit een interpretatieve benadering geeft Renson (1976) aan dat de symbolische betekenis van sport- en spelvormen een afdoende verklaring kan bieden voor de sociale statusverschillen betreffende de bewegingsculturele praxis. Deze auteur onderscheidt in de statuspiramide hogere klasse-sporten, hogere middenklasse-sporten, lagere middenklasse-sporten en lagere klasse-sporten die telkens dominante waarden symboliseren uit de sociale laag die ze vertegenwoordigen. Hogere klasse-sporten drukken *distance* en *finesse* als waardeoriëntaties uit. Zonder lichaamscontact maken ze gebruik van 'status sticks' zoals hockeysticks, golfclubs, rackets, schermdegens, … die lichamelijke afstandelijkheid suggereren. Het *conspicuous consumption*-imago van Veblen is hier dus van toepassing. In de studie van Renson zijn de zogenaamde *upper middle class* sporten allemaal natuursporten, zoals roeien, kano, paardrijden, bergbeklimmen, speleologie, schaatsen, jagen en onderwatersport. Zij vereisen specifiek materiaal. Aan deze sporten wordt een zekere overeenkomst toegeschreven met sociale waarden als: initia-

tief nemen, risico-bereidheid, drang naar het overwinnen van obstakels, …. Sporten van de lagere middenlaag worden gekenmerkt door het gebruik van ballen, netten en doelen. De lagere middenlaag is de minst homogene sportlaag, daar deze zowel kenmerken vertoont van de hogere sociale lagen, als van de lagere sociale lagen. Renson omschrijft deze laag dan ook als de 'transit-laag'. Lagere klasse-sporten daarentegen vertonen een patroon van 'direct struggle', waarin fysiek contact primeert (boksen, judo, gewichtsport, …). Het zijn voornamelijk individuele sporten waarin men de eigen lichaamsgrenzen moet verleggen. Hoewel de stratificatie van de sporttakken in het voorliggende onderzoek in sterke mate vanuit de symbolisch-interpretatieve benadering verklaard kan worden, geldt dit niet voor alle posities in de sociale statuspiramide. Hengelen en boogschieten bijvoorbeeld zijn niet zozeer sporttakken waarbij de directe, lichamelijke confrontatie een belangrijke rol speelt. Toch vinden we deze sporten terug bij de lagere strata. Bij de hogere klasse-sporten springt handbal uit het oog omdat het niet echt waarden als lichamelijke afstandelijkheid en verfijndheid uitdrukt.

Een goede aanvulling op het symbolisch-interpretatieve verklaringsmodel is de benadering waarbij de verschillen in levensopvatting met betrekking tot arbeid centraal staan. Verschillen in levensopvatting met betrekking tot arbeid hebben implicaties op het sportgedrag van mensen. De Witte & Allegaert (1990) stellen dat arbeiders op socio-cultureel vlak conservatiever zijn dan bedienden. Hierop aansluitend onderzochten Vanreusel e.a. (1994) of sporten die relatief meer beoefend worden door arbeiders eveneens meer aansluiting vinden bij de waarden en normen van de arbeiderscultuur. Op basis van het empirische onderzoek van De Witte (1990) maakten Vanreusel e.a. (ibid.) vervolgens een onderscheid tussen enerzijds arbeiderssporten die bewegingscultureel eerder conservatief-traditioneel zijn en anderzijds niet-arbeiderssporten die bewegingscultureel als progressief-innoverend getypeerd kunnen worden. Wanneer we voor de gegevens van 1999 de organisatorische context overlopen in functie van de sociale gelaagdheid, dan blijkt dat de lagere beroepsklassen beduidend meer in een clubcontext aan sport doen, terwijl de hogere socio-professionele strata meer opteren voor een combinatie van sportbeoefening in zowel club- als vrij verband. Bij de vrouwen komt deze tendens echter minder sterk tot uiting.

Wanneer we mogen veronderstellen dat clubgebondenheid - of ook: teambinding - een groter gehalte aan conformisme en aanvaarding van institutioneel gezag impliceert, dan zouden we kunnen stellen dat de hierboven aangeduide arbeiderssporten een conservatief-traditioneel karakter dragen aan de ene kant, en dat de niet-arbeiderssporten zich als progressief-innoverend profileren aan de andere kant. Body-building, boogschieten en boksen bij de mannen en hengelen, (zaal)voetbal en handbal bij de vrouwen - sporttakken die vanuit onze analyse als typische arbeidersporten omschreven kunnen worden, blijken typische clubsporten te zijn. Alleen voor hengelen en motorsport bij de mannen gaat deze redenering niet op. Dit zijn wel sporten die duidelijk meer beoefend worden door de lagere socio-professionele klassen, doch ze worden veel vaker door hun deelnemers in een vrije context beoefend. In een empirisch uitgewerkte tijdstrendanalyse van participatiestijlen inzake sportgedrag (Scheerder e.a., 1999a; 1999b) werden aan de hand van een componentenanalyse

twee sportparticipatieclusters onderscheiden: een traditioneel-competitieve versus een intensief-consumptieve recreatiesportbeoefening. De eerste cluster verzamelt sporttakken waarin groepsgerichtheid en standaardisatie voorop staan, terwijl de tweede cluster sporten groepeert waarbij zelfrealisatie en ongebondenheid centraal blijken te staan. De intensief-consumptieve recreatiesporten - waaronder snowboarden, windsurfen, tennis en squash - blijken voornamelijk een hoge sportstratificatieindex te hebben. De traditioneel-competitieve sporttakken - zoals fitness, atletiek en gymnastiek - hebben in 1999 eerder een lagere index, doch geen die volledig aan de lagere beroepsklassen refereert (17). In ieder geval gaat het bij de traditioneel-competitieve sportbeoefening om sporttakken die in de directe omgeving beoefend worden in een duidelijk geïdentificeerd kader (club, speelveld, sporthal, competitie, records, spelregels, …).

Om de gelaagdheid in de sport te verklaren, refereren we tenslotte aan de rol die de markt, de overheid en de burger spelen. Zo geeft Ibsen (1998) in zijn studie naar sport en de welvaartsstaat onder meer aan dat de ontwikkeling van de sport zich thans afspeelt tussen deze drie 'agenten'. Daarmee wil hij aantonen dat het organisatieveld van de sport zich thans heeft uitgebreid tot *alle* actoren van de welvaartssamenleving. Hoewel het maatschappelijke middenveld, i.c. het niet door de overheid georganiseerde verenigingsleven, nog steeds een uiterst aanzienlijke rol speelt in het actuele sport- en recreatieaanbod (18) en via dit medium even emanciperend en maatschappelijk-stimulerend werkt als andere sociale en belangenverenigingen (Elchardus, Hooghe & Smits, 2001: 117), is toch duidelijk dat de organisatorische context van het sport- en recreatieaanbod nu verschoven, of beter: verruimd is. Veel meer dan in de jaren vijftig het geval was, wordt ook de sport in sterke mate socio-economisch gelegitimeerd en geprivatiseerd, en is er sprake van een haast ondemocratische sportcommodificatie. In de sociale statuspiramide van de sporttakken zijn 'marktsporten' en 'private sporten' steeds meer aanwezig en steeds hoger gepositioneerd, terwijl 'overheidsgesubsidieerde sporten' en 'verenigingssporten' relatief in aantal afnemen en haast geen sociale opwaartse mobiliteit ondergaan. Nieuwe bewegingsvormen in de statuspiramide zijn dus zelden overheidsgesubsidieerde of vanuit het maatschappelijke middenveld georganiseerde sporttakken. Deze nieuwe sportmodi bezitten echter wel een middelhoge tot hoge (start)indexwaarde. Hoewel toekomstig onderzoek dit verder zal moeten bestuderen, lijkt de uitbreiding van de commerciële en private sportmarkt aanleiding te geven tot een afnemende civiele dynamiek in de sportsector en mogelijk tot een inkrimping van de verzorgingsstaat, bijvoorbeeld door een afname van voluntaristische initiatieven. De algemene achteruitgang van traditionele clubparticipatie en de gevolgen hiervan voor de maatschappelijke betrokkenheid en weerbaarheid werden onder meer door de politicoloog Putnam (1993; 1995; 2000) in kaart gebracht. Wellicht is ook deze tendens een verklaring voor de huidige en aanhoudende sportstratificatie. Hoge statussporten blijken immers voornamelijk gegenereerd vanuit de profit en informele sector, terwijl lage statussporten op de eerste plaats georganiseerd worden vanuit de voluntaire of not-for-profit sector. Andermaal is het belang van het sociale kapitaal, i.c. de verspreiding van civiel engagement binnen een samenleving door middel van het sportverenigingsleven, duidelijk en vraagt het om een permanente investering. In die zin onderstrepen Elchardus, Hooghe en Smits (2001: 118) dat het verenigingsleven, via een aanpassing van de subsidieregeling,

maximale kansen geboden moet worden opdat haar maatschappelijke functie vervuld kan worden en aldus nieuwe of sociaalzwakke segmenten van de bevolking aangesproken kunnen worden. Sociale verschillen in sportvoorkeur zullen dan mogelijk continueren, doch de sociale egalisering van sportdeelname zal een grotere kans tot slagen krijgen.

6. BESLUIT

Gedurende de laatste dertig jaar is de totale sportdeelname gevoelig toegenomen bij alle sociale lagen van de bevolking. Binnen elk sociaal stratum is zowel de sportparticipatie, de sportdiversiteit en de specifieke sportkeuze in positieve zin geëvolueerd. In horizontale richting heeft de democratisering van de sport zich thans fundamenteel voltrokken. Echter, in verticale zin - namelijk doorheen de diverse statuslagen - blijven significante verschillen bestaan. Lagergeschoolden, arbeiders, maar ook vrouwen komen anno 1999 nog steeds minder in contact met actieve sportdeelname. De laagste opleidings- en beroepsniveaus kennen eveneens een minder divers sportpatroon. Deze sociale structuratie en differentiatie in de sport komt ook zeer goed tot uiting in de specifieke sportkeuze van elke beroepsklasse. Nauwelijks zes procent van alle in de statuspiramide opgenomen sporttakken worden door alle socio-professionele strata in gelijke mate beoefend. De beoefening van het overgrote deel van de sporten kan daardoor specifiek toegeschreven worden aan een welbepaalde beroepsklasse. Bijgevolg blijft de in 1969 vastgestelde socio-educatieve en socio-professionele statushiërarchie inzake sportdeelname (19) ook na dertig jaar voortbestaan. Rangcorrelaties tussen het socio-educatieve en socio-professionele sportparticipatiepatroon van 1999 en deze van 1969, 1979 en 1989 zijn, met uitzondering van de socio-educatieve status van 1999 versus deze van 1969 bij de mannen en van de socio-professionele status van 1999 versus deze van 1969 bij de vrouwen, alle significant op het .05-niveau (20). De sociale verschillen op het gebied van sportbeoefening blijven aldus grotendeels bestendigt, zeker de laatste twintig jaar. Een proces van verburgerlijking van de leef- en lijfstijl van arbeiders - als zouden deze de waarden en opinies van de middenklasse overnemen (cfr. De Witte, 1990) - kan met betrekking tot de sportpraxis ook op het einde van de twintigste eeuw niet bevestigd worden. Al deze bevindingen staven de uitspraak dat sportbeoefening op zich een vorm is en blijft van klassegebonden sociaal-culturele participatie.

Onderzoek naar de verschillen in sportstijlen en sportsubculturen van diverse sociale lagen, zou zich in de toekomst kunnen toespitsen op de impact van de toenemende marktexpansie en de inkrimping van de verzorgingsstaat op de sociale gelaagdheid in de sport. De vrijetijd, en meer bepaald een populaire vertegenwoordiger ervan: de sport, is een relevant onderzoeksdomein voor de studie naar leefstijl en tijdsbesteding. De sport weerspiegelt dus niet alleen de vigerende sociale dynamiek, maar blijft ook een bron van cultuurexpressie.

VOETNOTEN

(1) Deze bijdrage is een aangepaste weergave van de paper voorgebracht op de Marktdag Sociologie 2001 aan de Universiteit Antwerpen (UIA) op 18 mei 2001, georganiseerd door de Vlaamse Vereniging voor Sociologie (VVS) in samenwerking met de Nederlandse Sociologische Vereniging (NSV). Een verder uitgewerkte paper werd gepresenteerd op de 6th Annual Congress of the European College of Sport Science & 15th Congress of the German Society of Sport Science aan de German Sport University van Keulen op 28 juli 2001.

(2) De *kinesiologie* is een onderzoeksdomein dat zich in essentie richt naar de studie van de bewegende mens en de mens in beweging; op die manier vindt zij onder andere aansluiting bij de sportsociologie.

(3) Voor een technische beschrijving van de steekproeftrekking wordt verwezen naar Ostyn e.a. (1980), Simons e.a. (1990), Taks e.a. (1991) en Scheerder & Vanreusel (2002a, in press).

(4) De tijdstrendanalyse met betrekking tot de jongeren in Vlaanderen werd in een andere bijdrage gepubliceerd (Scheerder e.a., 2001).

(5) De classificatie en typologie van de gemeenten naar graad van verstedelijking volgens De Block e.a. (1967) werd in het studieproject van 1999 grotendeels behouden, zodat vergelijkingen met de sportparticipatiestudies van 1969, 1979 en 1989 mogelijk blijven. De aan de gemeenten toegekende graad van verstedelijking werd echter geactualiseerd op basis van Mérenne e.a. (1997), Van der Haegen e.a. (1996) en Van Hecke (1998a en 1998b).

(6) Bedoeld zijn sporters die eenzelfde sporttak of verschillende sporttakken in clubverband én in vrij verband beoefenen.

(7) Wanneer meer dan 70 procent van de participanten een sport in clubverband beoefent, wordt deze sporttak als een typische clubsport beschouwd.

(8) Wanneer meer dan 70 procent van de participanten een sport in vrij verband beoefent, wordt deze sporttak als een typische vrij beoefende sport beschouwd.

(9) Voorbeelden van interindividuele bewegingsvormen zijn: squash, badminton, tennis, ….

(10) De cluster 'Westerse gevechtssporten' omvat de sporttakken boksen en worstelen.

(11) De reden waarom Westerse gevechtssporten enkel een significant trendverschil vertonen op het .1-niveau, is wellicht te wijten aan het feit dat er geen sporttakken (met voldoende participanten) weerhouden kunnen worden met een zeer lage indexwaarde zoals omgekeerd wel mogelijk is voor de hoge statussporten.

(12) Anno 1999 komt het veldhockey niet meer in de ranglijst voor omdat het te weinig beoefenaars telt (< 9). De index voor deze sporttak op basis van vijf deelnemers bedraagt 640 in 1999.

(13) Skeeleren of skaten is anno 1999 een nieuwkomer zowel bij mannen als bij vrouwen. Tot deze sportcluster rekenen we zowel het in-line skaten als skateboarding.

(14) Sporttakken aangeduid met een * zijn nieuwe sporttakken ten opzichte van 1989.

(15) Bij 'schaatsen' horen thuis: rolschaatsen, ijsschaatsen, ijshockey en kunstschaatsen.

(16) Jagen en triatlon komen (nog) niet voor in de sporthiërarchie van de vrouwen. Te weinig deelneemsters beoefenden deze sporten tussen 1969 en 1999 om uitspraken te kunnen doen over hun socio-professionele positie.

(17) Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de laagste beroepsklassen in deze studie eerder in beperkte mate vertegenwoordigd werden (16 procent bij de mannen en 5 procent bij de vrouwen).

(18) Alle federaties in aanmerking genomen, kan het aantal actieve sportverenigingen in Vlaanderen anno 2000 op 20 000 geschat worden (MVG, 2001: 286). Het totaal aantal leden van deze clubs zou ruim twee miljoen bedragen. Geen enkele andere sector doet bovendien meer beroep op vrijwilligers dan de sportsector. In Vlaanderen wordt het aantal administratieve en/of sporttechnische vrijwilligers in de sportsector geraamd op een slordige 200 000 eenheden (De Knop e.a., 1991: 67-68; Laporte e.a., 1997: 51). Het economische equivalent van dit segment wordt geschat op 250 miljoen euro (Laporte e.a., 1997: 55-56; Van Meerbeek, 1993: 33). De bijdrage vanwege de sport tot de 'sociale economie' is dus aanzienlijk.

(19) Cfr. Renson & Vermeulen (1972).

(20) Bij de mannen varieert ρ ($rho_{Spearman}$) tussen .32 en .45 voor de socio-educatieve status en tussen .54 en .87 voor de socio-professionele status; bij de vrouwen varieert ρ tussen .58 en .74 voor de socio-educatieve status en tussen .38 en .78 voor de socio-professionele status.

BIBLIOGRAFIE

BOURDIEU, P. (1978a), Pratiques sportives et pratiques sociales, in: HISPA (Ed.) VII *Congrès international* (Institut National du Sport et de l'Education Physique; Paris; 28 mars - 2 avril). (pp. 17-37.) Paris: INSEP.

BOURDIEU, P. (1978b), Sport and social class. *Social Science Information* 17(6): 819-840.

BOURDIEU, P. (1979), *La distinction. Critique sociale du jugement* (Le Sens Commun). Paris: Minuit.

BOURDIEU, P. (1991), Sport and social class, in: MUKERJI, C. & SCHUDSON, M. (Eds.). *Rethinking popular culture. Contemporary perspectives in cultural studies.* (pp. 357-373). Berkeley: University of California Press.

CLIQUET, R.L. (1963), *Bijdrage tot de kennis van het verband tussen de sociale status en een aantal antropobiologische kenmerken.* (Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België; Klasse der Wetenschappen 72). Brussel: Paleis der Academiën.

CRUM, B. (1991), *Over versporting van de samenleving. Reflecties over de bewegingsculturele ontwikkelingen met het oog op sportbeleid*. Rijswijk: Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.

DE BLOCK, A., DUMONT, M., LEJEUNE, J., PICARD, H., TULIPPE, O. & VERSICHELEN-TERRIJN, M. (1967), Typologie van de gemeenten naar graad van verstedelijking. *Statistisch jaarboek*, 46(67/162/2-5): 40-102.

DE KNOP, P., LAPORTE, W., VAN MEERBEEK, R., VANREUSEL, B., DE MARTELAER, K., IMPENS, G. & ROELANDT, F. (1991), *Analyse van de georganiseerde sport in Vlaanderen.* (Fysieke fitheid en sportbeoefening van de Vlaamse jeugd 2). Brussel: Interuniversitair Onderzoekscentrum voor Sportbeleid.

DE WITTE, H. (1990), *Conformisme, radicalisme en machteloosheid. Een onderzoek naar de sociaal-culturele en sociaal-economische opvattingen van arbeiders in Vlaanderen.* Leuven: KULeuven - Hoger Instituut voor de Arbeid.

DE WITTE, H. & ALLEGAERT, M. (1990), Traditie, onvrede en onmacht. Resultaten van een onderzoek over het verschil in opinies tussen arbeiders en bedienden in Vlaanderen, in Centravoc: *Arbeiderscultuur en vorming.* Leuven: Infodok.

ELCHARDUS, M., HOOGHE, M. & SMITS, W. (2001), De werken van het middenveld, in M. ELCHARDUS, L. HUYSE & HOOGHE, M. (Eds.) *Het maatschappelijk middenveld in Vlaanderen. Een onderzoek naar de sociale constructie van democratisch burgerschap.* (pp. 105-134). Brussel: VUBPress.

GRUNEAU, R. (1975), Sport, social differentiation and social inequality, in: BALL, D. & LOY, J. (Eds.). *Sport and social order*. (pp. 117-184). Reading (MA): Addison-Wesley.

IBSEN, B. (1998), Sport and the welfare society. The development of sport between state, market and community (Paper presented at the 14th International Sociological Association World Congress of Sociology; Montreal; August 1998).

LAPORTE, W., BOLLAERT, L., DE KNOP, P., TAKS, M., VERHOEVEN, M., DUYSTERS, A., VAN BUNDER, D. (1997), *Het vrijwilligerswerk in een veranderende sportwereld. Een empirische studie inzake de ontwikkeling van professionele deskundigheid*. Brussel: Interuniversitair Onderzoekscentrum voor Sportbeleid.

LOY, J.W. (1969), The study of sport and social mobility, in: KENYON, G.S. (Ed.). *Aspects of contemporary sport sociology*. (pp. 101-119). Chicago: Athletic Institute.

LUNDBERG, G.A., KOMAROVSKY, M. & MCINERNY, M.A. (1969), *Leisure. A suburban study*. New York: Agathon.

LÜSCHEN, G. (1963), Soziale Schichtung und soziale Mobilität bei jungen Sportlern. *Kölner Zeitschrift für Soziologie & Sozial Psychologie* 15: 74-93.

LÜSCHEN, G. (1969), Social stratification and social mobility among young sportsmen, in: LOY, J.W. & KENYON, G. (Eds.). *Sport, culture and society*. (pp. 258-276). New York: MacMillan.

LYND, R. & LYND, H. (1929), *Middletown. A study in modern American culture*. New York: Harcourt & Brace.

LYND, R.S. & LYND, H.M. (1937), *Middletown in transition. A study in cultural conflicts*. New York: Harcourt & Brace.

MÉRENNE, B., VAN DER HAEGEN, H. & VAN HECKE, E. (1997), België ruimtelijk doorgelicht. *Tijdschrift van het Gemeentekrediet* 51(202): 144 p.

MICHON, B. & OHL, F. (1989), Aspects socio-économiques du prix de la pratique sportive, in W. ANDREFF (Ed.). *Economie politique du sport.* (pp. 34-72). Paris: Dalloz.

MVG (2001), *Vrind. Vlaamse regionale indicatoren 2000.* Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap - Administratie Planning & Statistiek.

OHL, F. (1991), *Pratiques économiques, pratiques sociales. Etude de la genèse sociale du coût financier des sports* (Thèse de sociologie pour le doctorat nouveau régime). Strasbourg: Université des Sciences Humaines, 2 vol.

OHL, F. (2000), Are social classes still relevant to analyse sports groupings in 'post-modern' society? An analysis referring to P. Bourdieu's theory (Review article). *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports* 10: 146-155.

OSTYN, M., SIMONS, J., BEUNEN, G., RENSON, R., VAN GERVEN, D. (Eds.) (1980), *Somatic and motor development of Belgian secondary schoolboys. Norms and standards.* Leuven: Leuven University Press.

POCIELLO, C. (Ed.) (1984), *Sports et société. Approche socio-culturelle des pratiques.* Paris: Vigot.

PUTNAM, R. (1993), *Making democracy work. Civic traditions in modern Italy.* Princeton: Princeton University Press.

PUTNAM, R. (1995), Bowling alone. America's declining social capital. *Journal of Democracy* 6(1): 65-78.

PUTNAM, R.D. (2000), *Bowling alone. The collapse and revival of American community.* New York: Simon & Schuster.

RENSON, R. & VERMEULEN, A. (1972), Sociale determinanten van de sportpraktijk bij Belgische volwassenen. *Sport* 15: 25-39.

RENSON, R. (1973), *Sociokulturele determinanten van de somatische ontwikkeling, de motorische vaardigheid en het sportgedrag van 13-jarige Belgische jongens.* (Leuven: Katholieke Universiteit Leuven; niet-gepubliceerd doctoraatsproefschrift lichamelijke opvoeding).

RENSON, R. (1976), Social status symbolism of sport stratification. *Hermes* 10: 433-443.

SCHEERDER, J., TAKS, M., VAN DE GAER, A. & VANREUSEL, B. (1999a), *Social changes in sport involvement patterns. A factor analysis of sport participation styles 1972-1998* (Paper presented at the 14th Annual Symposium of the International Sociology of Sport Association (ISSA), Budapest; June 26-30, 1999).

SCHEERDER, J.; TAKS, M.; VAN DE GAER, A. & VANREUSEL, B. (1999b), Social changes in sport involvement patterns. A factor analysis of sport participation styles 1972-1993, in: L. PETROVIC & FÖLDESI SZABÓ, G. (Eds.). *14th International Sociology of Sport Association symposium abstract and program book* (14th ISSA Symposium; Budapest; June 1999).

SCHEERDER, J. (2000), Fysieke gezondheid, verschijning, ervaring en het hedendaagse vrijetijdslichaam. *Vrijetijdstudies* 18(3/4): 5-20.

SCHEERDER, J., VANREUSEL, B., RENSON, R., BEUNEN, G., CLAESSENS, A.L., LEFEVRE, J., LYSENS, R. & VANDEN EYNDE, B. (2000), Adherence to physical activity among females. A longitudinal analysis, in: J. AVELA, P.V. KOMI & J. KOMULAINEN (Eds.). *Proceedings of the 5th annual congress of the European College of Sport Science*. (p. 654). Jyväskylä: University of Jyväskylä.

SCHEERDER, J., TAKS, M., VANREUSEL, B. & RENSON, R. (2001), Hoe sportief zijn jongeren in Vlaanderen? De 'doe-cijfers' 1969-1979-1989-1999. *Vlaams Tijdschrift voor Sportbeheer* 161: 35-42 + Erratum in: *Vlaams Tijdschrift voor Sportbeheer* 162: 51.

SCHEERDER, J., TAKS, M., VANREUSEL, B. & RENSON, R. (2002, in press), *Hoe sportief is de bevolking in Vlaanderen? 30 jaar sportbeoefening in kaart gebracht 1969-1999*. Leuven: KULeuven - Faculteit Lichamelijke Opvoeding & Kinesitherapie.

SCHEERDER, J. & VANREUSEL, B. (2002a, in press), *Vlaanderen sport. Cijferboek over de actieve sportbeoefening in Vlaanderen aan het begin van de 21ste eeuw*.

SCHEERDER, J. & VANREUSEL, B. (2002b, in press), De actieve sportbeoefening in Nederland en Vlaanderen. Een indicatieve vergelijking over de laatste decennia, in: P. DE KNOP, B. VANREUSEL & J. SCHEERDER (Eds.), *Sportsociologie. Het spel en de spelers*. Utrecht: Elsevier.

SIMONS, J., BEUNEN, G., RENSON, R., CLAESSENS, A., VANREUSEL, B. & LEFEVRE, J. (1990), *Growth and fitness of Flemish girls, The Leuven Growth Study* (HKP Sport Science Monograph 3). Champaign (Ill): Human Kinetics.

TAKS, M., RENSON, R. & VANREUSEL, B. (1991), *Hoe sportief is de Vlaming? Een terugblik op 20 jaar sportbeoefening 1969-1989*. Leuven: KULeuven - Instituut voor Lichamelijke Opleiding.

TAKS, M. (1994), *Sociale gelaagdheid in de sport. Een kwestie van geld of habitus?* Leuven: KULeuven - Faculteit Lichamelijke Opvoeding & Kinesitherapie.

TAKS, M., RENSON, R. & VANREUSEL, B. (1995), Social stratification in sport. A matter of money or taste? *European Journal for Sport Management* 2(1): 4-14.

THOMAS, R. (1981), Sports, définition, classification 1, in R. Thomas (Ed.), *Sports et sciences 1981*. (pp. 11-50). Paris: Vigot.

THOMAS, R., HAUMONT, A. & LEVET, J.L. (1987), *Sociologie du sport* (Pratiques corporelles). Paris: Presses Universitaires de France.

VAN DER HAEGEN, H., VAN HECKE, E. & JUCHTMANS, G. (1996), *De Belgische stadsgewesten 1991* (Statistische studiën 104). Brussel: Nationaal Instituut voor de Statistiek, 42 p.

VAN HECKE, E. (1998a), Actualisering van de stedelijke hiërarchie in België. *Tijdschrift van het Gemeentekrediet* 52(205): 76 p.

VAN HECKE, E. (1998b), *Persoonlijke communicatie met Prof. Dr. E. Van Hecke, d.d. 12 november 1998*.

VAN MEERBEEK, R. (1993), Sportclubs. Toen, nu en straks. *Vlaams Tijdschrift voor Sportbeheer* 93/115: 25-37.

VANREUSEL, B. & SCHEERDER, J. (2000), *Sport: cultuur in beweging. Een verkenning van cultuurtrends in de sport*. Brussel: Koning Boudewijnstichting.

VANREUSEL, B., TAKS, M. & RENSON, R. (1994), Is golfspelen een dure manier van biljarten? De sociale gelaagdheid van de sportbeoefening in Vlaanderen in 1969, 1979 en 1989, in: DE WITTE, H. (Ed.). *Op zoek naar de arbeidersklasse. Een verkenning van de verschillen in opvattingen en leefstijl tussen arbeiders en bedienden in Vlaanderen, Nederland en Europa*. (pp. 25-47). Leuven: Acco.

VEBLEN, T. (1953[1899]), *The theory of the leisure class*. New York: New American Library.

WARNER, L. & LUNT, P.S. (1941), *The social life of a modern community*. New Haven: Yale University Press.

YIANNAKIS, A. (1975), A theory of sport stratification. *Sport Sociology Bulletin* 4: 23-32.

Tabel 2. Top 5 ooit beoefende sporttakken door mannen in 1969, 1979, 1989 en 1999

1969				1979				1989				1999			
N 'ooit sport' = 2015 (53%)				N 'ooit sport' = 6263 (68%)				N 'ooit sport' = 2712 (72%)				N 'ooit sport' = 3322 (80%)			
N 'nooit sport' = 1719 (47%)				N 'nooit sport' = 2956 (32%)				N 'nooit sport' = 1078 (28%)				N 'nooit sport' = 852 (20%)			
Rang	Sporttak	N	%	Rang	Sporttak	N	%	Rang	Sporttak	N	%	Rang	Sporttak	N	%
1	Voetbal	1113	55	1	(Zaal)voetbal	2680	43	1	(Zaal)voetbal	1434	53	1	Voetbal	1812	55
2	Zwemmen	727	36	2	Zwemmen	1972	31	2	Zwemmen	463	17	2	Fietsen	879	26
3	Atletiek	257	13	3	Fietsen	1167	19	3	Tennis	448	17	3	Joggen	842	25
4	Tennis	248	12	4	Tennis	656	10	4	Fietsen	433	16	4	Zwemmen	743	22
5	Fietsen, wandelen	229	11	5	Wandelen	641	10	5	Atletiek	397	15	5	Tennis	580	17

Tabel 3. Top 5 ooit beoefende sporttakken door vrouwen in 1969, 1979, 1989 en 1999

1969				1979				1989				1999			
N 'ooit sport' = 959 (25%)				N 'ooit sport' = 4208 (45%)				N 'ooit sport' = 2023 (56%)				N 'ooit sport' = 2882 (71%)			
N 'nooit sport' = 2816 (75%)				N 'nooit sport' = 5113 (55%)				N 'nooit sport' = 1597 (44%)				N 'nooit sport' = 1206 (29%)			
Rang	Sporttak	N	%	Rang	Sporttak	N	%	Rang	Sporttak	N	%	Rang	Sporttak	N	%
1	Zwemmen	560	58	1	Zwemmen	1880	45	1	Gymnastiek,	691	34	1	Zwemmen	1140	40
2	Turnen, yoga	313	33	2	Gymnastiek,	1303	31		turnen			2	Gymnastiek,	972	34
3	Tennis	203	21		turnen			2	Zwemmen	682	34		turnen		
4	Fietsen, wandelen	139	14	3	Fietsen	767	18	3	Tennis	370	18	3	Fietsen	604	21
5	Ijs-, rolschaatsen	73	8	4	Wandelen	719	17	4	Fietsen	345	17	4	Aerobics	544	19
				5	Tennis	556	13	5	Dansen, ballet	283	14	5	Tennis	514	18

Tabel 4. Diversiteit van de sportkeuze volgens de socio-professionele status bij mannen in 1969, 1979, 1989 en 1999, in percentages van de sportieve populatie

socio-professionele status	1969 % beoefende sport-takken			1979 % beoefende sport-takken			1989 % beoefende sport-takken			1999 % beoefende sport-takken		
	1	2	3 of >	1	2	3 of >	1	2	3 of >	1	2	3 of >
oa	76	18	6	53	32	15	55	28	17	54	21	26
ha	63	27	10	44	34	22	42	34	23	47	31	22
ga	51	29	20	36	34	30	37	33	30	42	27	31
ob	45	29	26	33	32	36	37	31	32	41	23	36
land	69	10	21	52	35	14	53	32	15	55	23	22
klz	51	26	23	34	34	32	40	30	30	41	30	30
lk	45	27	28	21	33	46	28	33	39	34	27	39
lf	28	31	41	23	25	46	25	28	47	25	29	46
isb	29	27	44	17	31	51	25	25	50	24	26	51
Totaal	50	26	24	34	33	33	35	31	34	37	28	35

oa = ongeschoolde arbeiders; ha = halfgeschoolde arbeiders; ga = geschoolde arbeiders; ob = ondergeschikte bedienden; land = zelfstandige landbouwers, veefokkers, bloemisten en groentekwekers; klz = kleine zelfstandigen; lk = lager kaderpersoneel; lf = leidinggevende functies in openbare en privésector; isb = intellectuele en socio-economische bovenlaag

Tabel 5. Diversiteit van de sportkeuze volgens de socio-professionele status bij vrouwen in 1969, 1979, 1989 en 1999, in percentages van de sportieve populatie

socio-professionele status	1969 % beoefende sport-takken			1979 % beoefende sport-takken			1989 % beoefende sport-takken			1999 % beoefende sport-takken		
	1	2	3 of >	1	2	3 of >	1	2	3 of >	1	2	3 of >
oa	75	19	6	58	30	13	47	33	20	43	35	22
ha	75	22	3	54	30	15	45	34	20	50	29	21
ga	64	18	18	46	34	21	48	32	20	32	32	37
ob	60	25	15	47	30	23	53	23	24	45	27	28
land	78	1	13	54	40	7	33	33	34	64	9	28
klz	54	26	20	44	32	25	38	33	31	38	23	39
lk	60	21	19	36	36	28	39	31	30	36	30	34
lf	48	33	19	34	33	33	34	27	39	34	28	38
isb	42	25	33	25	33	43	25	29	46	18	28	54
Totaal	57	24	19	44	33	24	40	31	29	36	29	35

oa = ongeschoolde arbeiders; ha = halfgeschoolde arbeiders; ga = geschoolde arbeiders; ob = ondergeschikte bedienden; land = zelfstandige landbouwers, veefokkers, bloemisten en groentekwekers; klz = kleine zelfstandigen; lk = lager kaderpersoneel; lf = leidinggevende functies in openbare en privésector; isb = intellectuele en socio-economische bovenlaag